

A detailed oil painting of Leonardus Marius, a Dutch jurist and scholar. He is depicted from the chest up, seated at a desk. He has a full white beard and is wearing a black cap, a white ruffled collar, and a dark, fur-lined robe. He holds a quill pen over an open book. On the desk in front of him are several other books and papers. In the background, there is a wooden bookshelf and a small figure of an angel holding a shield with a coat of arms. The overall style is characteristic of 17th-century Dutch portraiture.

Amsterdams eerbiedwaardigheid en opkomst

Leonardus Marius
(1588-1652)

T.J.M. (DICK) HOGENHOUT

Amsterdams eerbiedwaardigheid en opkomst

Amsterdams eerbiedwaardigheid en opkomst door de gedenkwaardige Mirakelen die daar gebeurd zijn met en door het Heilig Sacrament des Altaars

Anno 1345

Leonardus Marius (1588-1652)

Antwerpen 1639

INLEIDING EN TRANSCRIPTIE DOOR:

T.J.M. (DICK) HOGENHOUT

Hilversum

Verloren

2026

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van de Congregatie van het Heilig Sacrament.

Afbeelding op het omslag: Portret van Leonardus Marius (1588-1652), door Nicolaes Moeyaert (1647). Museum Catharijne Convent (obj.nr. StCC s24).

© 2026 T.J.M. (Dick) Hogenhout
Uitgeverij Verloren bv
Torenlaan 25
1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

ISBN 978 94 6455 228 7

Opmaak en omslagontwerp: Rombus, Hilversum

This publication has been produced in accordance with the EU Deforestation Regulation (EUDR). No part of this publication may be reproduced in any form, including use for text and datamining, and scraping, without written permission from the publisher.

Inhoud

Ter inleiding	7
Korte levensschets van Leonardus Marius	9
<i>Amsterdams eerbiedwaardigheid en opkomst door de gedenkwaardige Mirakelen die daar gebeurd zijn met en door het Heilig Sacrament des Altaars Anno 1345</i>	
door Leonardus Marius	16

Ter inleiding

Voor een associé van de Congregatie van het heilig Sacrament is alles wat verband houdt met de Eucharistie vanzelfsprekend interessant en waardevol. Vandaar dat de kennismaking met het in 1639 uitgebrachte boekje van Leonardus Marius, pastoor van het Begijnhof van 1631 tot 1652, bij gelegenheid van het derde eeuwfeest van het Mirakel van Amsterdam, een zogenaamd Eucharistisch wonder, al gauw het verlangen opriep om een toegankelijke versie ervan te verzorgen voor hedendaagse geïnteresseerden.

Deze transcriptie beoogt zo dicht mogelijk bij het origineel te blijven, vooral uit respect en bewondering voor de wijze waarop pastoor Marius zijn boodschap verwoordt.

Zo'n enigszins letterlijke hertaling zal iets meer van de lezer vragen, die echter door aandachtig te lezen, en soms noodzakelijk te herlezen, niet zal worden teleurgesteld.

Pastoor Marius verheldert niet alleen ons zicht op het ontstaan en de ontwikkeling van de stad Amsterdam, maar vooral op het wezen van de heilige Eucharistie en de verdediging ervan tegenover de reformatie.

Veel dank ben ik verschuldigd aan degenen die een zeer welwillende en gewaardeerde bijdrage hebben geleverd aan het tot standkomen van de tekst: mgr. J.G.M. van Burgsteden s.s.s., dr. Charles C.M. Caspers en prof. dr. Jacques van der Vliet.

Het hart van het boekje van Begijnhofpastoor Leonardus Marius wordt gevormd door de hoofdstukken 4, 5 en 6, waarin tientallen wonderen worden beschreven die gebeurd zijn rond het Heilig Sacrament in 1345 en in de eeuw daarna, met als kern en hoogtepunt het Mirakel van Amsterdam, waaraan Amsterdam – zoals in de titel van zijn boekje staat – zijn eerbiedwaardigheid en opkomst dankt. Marius citeert ook de officiële documenten uit die tijd terzake de stichting van de stad en de erkenning van het wonder door de burgerlijke en kerkelijke autoriteiten.

Als een echte leraar leidt oud-seminarieprofessor Marius deze mirakelen in met in hoofdstuk 1. de juiste beginselen van geloofwaardige geschiedschrijving; in hoofdstuk 2. voorbeelden van wonderen die God heeft verricht met zon, water en vuur en in hoofdstuk 3. waarom God door gewone creaturen bovennatuurlijke werken doet.

Hoofdstuk 7 houdt ons voor waarom de verhaalde wonderen belangrijk zijn en wat hun betekenis is voor geloof, devotie en eucharistische aanbidding.

De hoofdstukken 8 tot en met 15 vormen een uitgebreide uitleg van het wezen en de kerkelijke leer van de Eucharistie, eerst in de woorden van Christus zelf en daarna van de kerkvaders, maar ook over hoe de reformatoren begonnen zijn de leer van de Eucharistie te veranderen, met in hoofdstuk 16 een opsomming van personen, plaatsen en tijden waarbij dit is gebeurd.

Hoofdstuk 17 ten slotte bevat de conclusie van het voorgaande, namelijk dat de bestrijders van het katholieke geloof zich daarvan verwijderd hebben en dat degenen die de eerbied en het verlangen naar de Eucharistie hebben behouden, de ware geest van hun heilige vaders bezitten en daarom in het hierna maals hetzelfde geloof kunnen verwachten. Marius besluit zijn boek met een inleiding om toegewijd de heilige mis bij te wonen.

Amstelredams eer ende opcomen verscheen in 1639, dus decennia na de Alteratie van Amsterdam in 1578, toen de stad openbaar protestants werd en katholieke devotie grotendeels verboden was.

Voor de katholieke gemeenschap diende het boekje, dat in tegenstelling tot de Bijbel, in veel katholieke gezinnen aanwezig was, om de herinnering aan de Mirakeldevotie levend te houden en om een theologisch fundament te verschaffen aan de katholieke leer over de Eucharistie, ook tegenover de opvattingen uit reformatie.

De gravures van Boëtius à Bolswert versterken de visuele en emotionele indruk van de Mirakelgeschiedenis en maken het Mirakel tastbaar voor devotie, herdenking en verering.

De 17e-eeuwse gedichtjes van Cornelis Plemp, oorspronkelijk direct onder de ets, staan nu tussen de Latijnse tekst en de vertaling. De vertaling van de Latijnse teksten is van mgr. Van Burgsteden.

Januari 2026

T.J.M. (Dick) Hogenhout

Korte levensschets van Leonardus Marius¹

1588

Op 12 juni wordt te Goes Leonardus Klaasz geboren.

Vader is ambachtsman en moeder een gelovige huisvrouw. Over de ouders is verder weinig bekend.

In 1578 wordt de macht in Goes overgedragen aan de Prins van Oranje.

Radicale calvinisten nemen het Kruisbroederklooster en de Magdalenakerk over met een beeldenstorm.

In 1593 wordt het katholicisme officieel verboden op bevel van de Staten van Holland en Zeeland. Er is een diepgaand verval onder de katholieken.

1599

Leonardus wil priester worden en de ouders besluiten hem naar Amsterdam te sturen, waar in de Warmoesstraat een opleidingsschool voor priesters is gevestigd onder leiding van Adalbertus Eggius.

Leonardus komt aan in Amsterdam en voegt Marius toe aan zijn naam, wat betekent 'uit Zeeland'. In de loop der tijd komt ook als zijn naam Leonardus Marius van der Goes voor.

Amsterdam telt 50.000 inwoners. In 1578 heeft de Alteratie plaatsgevonden. De hervormers zijn aan de macht, maar in de vroegere kloosters worden godsdienstoefeningen oogluikend toegestaan door de burgemeesters, die niet aan de leiband van de predikanten willen lopen.

Marius bezoekt het Begijnhof verschillende keren, de enige katholieke instelling die de storm van de reformatie doorstaat. Geestelijk vader van de begijnen is Sybrand Sixtius uit Oosterwierum (Friesland), bij wie Marius de H. Mis dient, van wie hij les krijgt en voor wie hij bewondering koestert. Marius bidt dat hij de Kerk mag dienen, wat later ook zal gebeuren en wel in het Begijnhof.

¹ De voor dit hoofdstuk gebruikte bronnen zijn: Fr. Victorius van der Luur, O.F.M., *Pastoor Marius*. 's-Hertogenbosch 1936; B. Voets, Een leider van het Haarlemse bisdom uit de vervolgingstijd, in: *Haarlemse bijdragen dl. 62, afl. 3*. Haarlem 1953

Zowel binnen de Kerk als met de Staten van Holland zijn er veel conflicten. De apostolisch vicaris² Sasbout Vosmeer besluit de priesteropleiding te verplaatsen naar het Hollands college in Keulen.

1602

In juli komt Marius aan in Keulen. Priester Judocus Cats getuigt over Marius: ‘Hij is de jongste en kleinste leerling, maar de bekwaamste student. Het is een eenvoudige en bescheiden jongen, hij treedt nooit op de voorgrond.’ Marius promoveert in Keulen tot doctor in de godgeleerdheid.

Hoewel Marius ook enige hebbelijkheden aan zijn Keulse tijd schijnt te hebben overgehouden, zegt president Rovenius over hem: “Niet alleen legt hij zich met ijver en toewijding toe op de theologie, maar ook reinheid en vroomheid brengt hij boven alles in beoefening.”

1610

Marius wordt tot priester gewijd.

1613

Vicaris Sasbout Vermeer stuurt Marius als president van het seminarie naar De Hoge Heuvel, Alticollense, in Keulen.³ Hij wordt daar ook professor.

1619

Marius vestigt zijn naam als theoloog met een geschrift tegen Marcus Antonius de Dominis over de kerkelijke hiërarchie.

1621

Marius bestudeert de Heilige Schrift en schrijft een commentaar op de vijf boeken van Mozes, de pentateuch, dat een handboek voor priesterstudenten wordt.

Marius krijgt eervolle aanbiedingen, zowel vanuit Antwerpen als in Keulen. Intussen heeft hij veel aandacht voor zijn studenten.

2 Door de paus benoemd als verantwoordelijke voor de Nederlandse kerkprovincie.

3 Dit is het seminarie voor priesterstudenten uit Haarlem. Priesterstudenten uit andere regio's gaan naar Leuven, naar het seminarie Pulcheria.

1623

Marius wordt pastoor van de Laurentiuskerk in Keulen, strijdt tegen het bijgeloof in heksen en toont zijn liefde voor de heilige Eucharistie, onder andere door het oprichten van de Broederschap van het Allerheiligst Sacrament.

1625

Marius wordt ernstig ziek, de zorg voor het college én het pastoraat is te zwaar. Vanaf 1626 beperken zijn activiteiten zich tot de zielzorg.

1629

In de vasten maakt Marius een reis door het vaderland en logeert afwisselend bij apostolisch vicaris Philippus Rovenius en bij pastoor Sybrand Sixtius van de begijnen, die hem als opvolger vraagt.

Amsterdam heeft 80.000 inwoners, er bestaat een levendige handel en er heerst relatieve godsdienstvrijheid. Er werken 30 priesters.

1630

Op 27 juli wordt Marius benoemd tot pastoor van de Oude Zijde en krijgt tevens het toezicht op de priesters in Amsterdam. Met zijn moeder en zuster woont Marius in de Begijnenstraat in Amsterdam met uitzicht op de hof.

In juli neemt Sybrand Sixtius om gezondheidsredenen ontslag in het Haarlemse kapittel. Marius wordt met algemene stemmen tot vicaris-generaal gekozen en eveneens tot proost en voorzitter van het kapittel.

Vrede stichten in de verschillende staties wordt opdracht nummer één.

Marius ontwikkelt een eigen spiritualiteit, aangepast aan de schuilkerken. Zoals bij de missionarissen in de 8e en 9e eeuw is het doel het verspreiden van de rijkdom van de katholieke kerk. Er komen officies van St.-Bavo, St.-Gangulphus, St.-Engelmundus, St.-Adelbert, St.-Werenfridus, St.-Jeroen. Sint-Willibrord en Sint-Bonifatius worden in heel katholiek Nederland vereerd. Ter verdieping van het geloof wordt de Broederschap Sint-Willibrord en Sint-Bonifatius opgericht.

Marius wijst op de moed van de eerste geloofsverkondigers in de godsdienststrijd. Ook van bijvoorbeeld de martelaren van Gorcum, voor wie Marius een voorstel voor heiligerklaring doet.

1631

Sybrand Sixtius overlijdt op 9 januari en op 18 januari wordt Marius pastoor van de hof. Daar wonen 160 vrouwen, van wie 54 begijnen, die de getijden bidden, missionarissen ondersteunen en zieken verplegen. De kapel wordt in 1607 aan de Engelse gemeente in bruikleen gegeven.

Op 10 juli krijgt de stad een nieuwe indeling: Nieuwe Zijde, Oude Zijde, Noorderkerk, Westerkerk, Zuiderkerk en vijf pastoors. Cracht en Marius worden hoofdpastores, ook over de reguliere geestelijken.

Marius organiseert ook het voormalige bisdom Haarlem als lid van het kapittel: er komen vier aarts priesterschappen: Amstelland, Haarlem, Enkhuizen en Alkmaar.

Marius houdt controversepreken (tegen de dwalingen van de reformatie), vooral voor niet-katholieken, en verkeert in toonaangevende kringen, tot voordeel van de kerk.

Als Vader van de begijnen hanteert Marius als programma van zielenleiding: eenvoud, vroeg opstaan, stille meditatie, stemmige kleding, soberheid, getijdengebed.

Hij verzorgt een nieuwe vertaling van officies van de Heilige Maagd, voor Sacramentsdag en de Sacramentsweek.

Nederigheid komt als leidraad naar voren in zijn sermoenen, waarvan een aantal zijn opgetekend door begijn en vertrouweling Aeltge Jans van der Poel.

Marius beveelt een wekelijkse biecht en dagelijkse communie aan.

Er is vaak een gezongen heilige Mis en zelfs een kinderkoor.

1634

Jaloerse priesters sturen anonieme verdachtmakingen naar de Keulse nuntius en daarna op 15 november naar apostolisch vicaris Philippus Rovenius: "Daar gaat de dronken paap". Ook zijn er beschuldigingen tegen de eerbaarheid. Er wordt een commissie voorgesteld, maar Rovenius besluit de zaak te laten rusten, ook al omdat er vanuit Rome zeer gunstige berichten komen over Marius en zijn werk in Amsterdam.

Het Begijnhof geldt als een centrum van bekeringsactie. Het calvinisme raakt in een defensieve positie. Er bestaat strijd tussen remonstranten en contraremonstranten. Marius mengt zich met een boekje in de strijd, een boekje met veel theologische uitweidingen, wat het voor de meeste mensen minder toegankelijk maakt.

Marius neemt velen op in de katholieke kerk, onder wie dominees en ook Joost van den Vondel, die op 12 november 1641 zijn Eerste Heilige Communie doet in de Begijnhofkapel.

1639

‘Amstelredams eer ende opcomen...’ verschijnt. Over het Mirakel van Amsterdam (1345), waarvan het derde eeuwfeest aanstaande is, en de verdediging van de eucharistische Christus tegenover de aanvallen van de nieuwgezinden. De predikanten zijn zeer ontstemd en doen hun beklag bij de burgemeesters, die zich echter niet willen bezondigen aan ‘ketterjagerij’.

De voornaamste godsvrucht die Marius leert is de Eucharistie, waarin hij Adalbertus Eggius navolgt, die steeds spreekt over de wonderen door God verricht in zijn heilig sacrament te Amsterdam. De Eucharistie wordt door Marius beleeden als bron van levend geloof. Als ‘wachter van de Heilige Stede’ voelt hij zich verplicht om de mensen te brengen naar deze levende bron van het geloof. Het mirakelfeest wordt met grote luister gevierd en de missionarissen worden aangespoord de eerbied voor het Heilig Sacrament te bevorderen.

In 1639 en 1641 vinden verschillende vervolgingen plaats van katholieken, waarbij geestelijken moeten vluchten, hoge boetes moeten betalen of gevangen worden genomen.

1643

Marius moet zich verantwoorden tegenover de Staten in Den Haag. Marius slaagt erin slechts vage inlichtingen te geven over katholiek Amsterdam en keert in goede verstandhouding naar Amsterdam terug. De burgemeesters laten Marius ongemoeid, die ongestoord zijn gezegende werk kan blijven doen.

Het kapittel in Haarlem blijkt een zeer goed bestuursapparaat en bewerkt een goed herstel van de katholieke kerk. Als grootste verdienste van Marius wordt de organisatie van het ontredde bisdom Haarlem genoemd.

Aan Marius wordt niet alleen kerkelijk maar ook politiek en economisch advies gevraagd.

Rond 1640 is Marius de voornaamste adviseur van de pauselijke commissie die onderhandelingen over de vrede (1648, Vrede van Münster) voorbereidt.

De Stichting Begijnhof is zeer gesteld op Marius. Zijn huis wordt hersteld in 1639-1640 voor *f* 1000, wordt later ook vrij van huur.

Marius besteedt veel zorg aan de paramenten: er wordt zelfs een borduurwerker aangesteld.

Marius is hartelijk en eenvoudig in de omgang met ieder op de hof. Van de begijnen krijgt hij elk jaar op zijn verjaardag 'een vaetge france wyn van 32 minghen'. (Eén mingel = 1,21 liter, dus ca. 40 liter.)

Marius leert de begijnen dubbel boekhouden om de bezittingen van de kerk buiten de controle van het stadsbestuur te houden.

1648

De moeder van Marius sterft in 1648. Zij wordt op 21 november begraven in de Oude Kerk.

1652

Marius raakt bedlegerig. Hij sterft op 18 oktober, vol overgave.

Op 22 oktober vindt de uitvaart plaats, waarvoor een grote menigte uitloopt langs de route naar de Oude Kerk, waar Marius in het hoogkoor wordt begraven.

Vondel schrijft een lijkdicht waarin hij de vele verdiensten van Marius beschrijft.

Leonardus Marius (1588 Goes-1652 Amsterdam), theoloog, professor en president van het seminarie in Keulen (voor priesterstudenten uit Nederland), aartspriester in Amsterdam en vicaris-generaal in Haarlem, was pastoor van het Begijnhof in Amsterdam van 1631 tot zijn dood in 1652.

In 1345 geschiedde het Mirakel van Amsterdam, de hostie die ongeschonden in het haardvuur bleef zweven nadat een zieke die had uitgebraakt en die enkele malen in dat huis terugkeerde, nadat die door een priester naar de kerk was gebracht. Daarop werd in 1347 een kerk over dat huis gebouwd die de Heilige Stede ging heten, waarnaar talrijke pelgrims ter bedevaart trokken.

In de aanloop naar het derde eeuwefeest schreef pastoor Marius zijn boekje *AMSTELREDAMS eer ende opcomen door de gedenckwaardighe miraklen aldaer geschied aen ende door het H. SACRAMENT des ALTAERS Anno 1345*, dat in 1639 in Antwerpen werd uitgegeven met zestien etsen van Boëtius à Bolswert die de verschillende gebeurtenissen rond het Mirakel weergeven. In zijn boekje verhaalt pastoor Marius het Mirakel en vele andere wonderen die met en door het Heilig Sacrament gebeurd zijn.

Omdat het boekje verschijnt in de tijd van de Reformatie, verklaart de schrijver in de volgende hoofdstukken de aard en het wezen van de heilige Eucharistie vanuit de Heilige Schrift, vanuit de kerkvaders en tegenover de opvattingen van de grondleggers van de Reformatie. Het boekje kende vele herdrukken en was in een groot aantal katholieke gezinnen van Amsterdam te vinden.

Theodorus Jozef Maria Hogenhout (1949), geboren te Egmond-Binnen onder de rook van de St.-Adelbertabdij, startte na de kweekschool 'Magister Vocat' te Amsterdam in 1970 als onderwijzer te Amstelveen. In 1978 behaalde hij het diploma Schoolmuziek B en werd in 1977 benoemd als leraar Muziek aan de Katholieke Pedagogische Academie te Bergen (N.-H.). Dat was hij tot aan zijn pensioen in september 2012. Tussentijds behaalde hij tevens de diploma's Nederlands tweede en eerste graad, waarmee hij ook het vak Nederlands aan de pabo verzorgde. Vanaf 1968 is hij naast zijn lesgevende werk tot heden actief geweest als kerkmusicus. In 2007 behaalde hij het diploma Scholaleider gregoriaans en het diploma Kerkmusicus I. In 2017 werd hij associé van de Congregatie van het Heilig Sacrament.

